

Muži a ženy v zrcadle diplomových prací

Iva Štětovská

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, katedra psychologie

Motto:

Víte co udělá muž a žena, když přijdou na břeh studené řeky, kterou je nutno přeplavat?

???

Žena se jí pokusí přeplavat a muž o tom napíše rozsáhlé teoretické pojednání.

Úvod

Genderovost můžeme chápat jako jev současnou realitu obohacující nebo naopak komplikující. Neoddiskutovatelně však postupně proniká do řady sfér (nejen) společenských věd. Zvažování v kontextu genderovosti se stává příznačným jevem např. i ve výzkumu a ve vědecké metodologii. Pokusme se nyní přeplavat jednu menší studenou řeku genderovosti, aniž bychom doufejme ztratili i onu výše citovanou schopnost teoretického nadhledu. Podívejme se, jak se s daným aspektem vyrovnává jedno konkrétní psychologické a pedagogické pracoviště.

Materiál

Podkladový materiál pro naše zamyšlení tvoří diplomové práce katedry psychologie FF UK v Praze, které byly postupně obhájeny v letech 1997 – 2004 (celkem 490 prací – viz graf 0). Jedná se o práce, které prošly úspěšně procesem obhajoby. Vyloučeny byly práce nedokončené či neobhájené a práce, jejichž téma bylo v průběhu rozpracování změněno (tvořily by ostatně zanedbatelnou výjimku). Diplomové práce byly zvoleny jako materiál pro bilanci i v naději, že tak nahlédneme do jisté míry do tématických preferencí alespoň části nastupující generace psychologů.

Výsledky

První aspekt genderovosti (graf 1) zachycuje už samo složení diplomandů. Převaha žen v oboru asi už dnes nikoho nepřekvapí. Pozoruhodné nicméně je, že poměr končících studentů neodpovídá zcela poměrnému zastoupení žen a mužů v ročnících přijatých studentů. Oprávněně by ovšem bylo možno namítnout, že rozvolnění studijního systému, konkrétně neexistence klasického ročníkového systému, i změna délky studia (mj. v důsledku možností dlouhodobých studijních pobytů v zahraničí) může výpovědní hodnotu tohoto faktoru významně zkreslit. Nicméně lze vyslovit určitou domněnku, že poměr mužů, kteří dokončí svá studia je nižší než u studujících žen.

Další úhel pohledu na problém představuje graf 2, který dokládá v konkrétních číslech zastoupení genderových témat v jednotlivých letech. Jako kritérium genderového tématu byl

pro zjednodušení zvolen název diplomové práce. Vycházeli jsme z úvahy, že není bez významu, zda diplomand považuje téma ženskosti či mužskosti za natolik podstatné, aby se to promítlo do titulu práce. Lze ovšem namítnout, že bychom i poté mohli předložené práce rozdělit do dvou skupin:

- a) diplomové práce, kde je genderovost záměrným středem pozornosti od počátku (např. Petra Maleševič: Morální uvažování mužů a žen: vztah mezi morálním uvažováním a gender sebepojetím, 2001, vedoucí práce: doc. Riegel) a
- b) práce, kde genderový aspekt vystupuje jaksi druhotně nebo jen jako doplňující akcent problému, případně se zabývá pouze světem mužským či ženským (např.: Miloš Neumann: Psychologické aspekty celibátu u mužů, 1997, vedoucí práce: dr. Junková).

Považujeme ovšem za nutné uvést ještě to, že velmi často se genderovost podílí na významných odlišnostech sledovaného jevu, přestože z názvu diplomové práce tato možnost přímo nevyplývá.

Při vědomí vši této relativity si dovoluujeme ještě předložit graf 3, který prezentuje relativní zastoupení prací s genderovou orientací ve vztahu k počtu všech diplomových prací obhájených v daném roce.

Bylo by jistě zajímavé uvažovat i o vztahu genderu vedoucího diplomové práce a zadání tématu, ale tuto možnost jsme nakonec zamítli s ohledem na velmi proměnlivý pedagogický kádr, významný podíl spolupráce externích pracovníků katedry psychologie a převažující (i studentskou) orientaci na témata s oborovými preferencemi. Častěji je totiž voleno téma diplomové práce jako „klinické“, „pracovní“, „sociální“ či „pedagogické“, než jako téma genderu, přestože obě hlediska nemusí být v rozporu. Rovněž podstatnou proměnnou bude i rovina osobnostní „kompatibility“ konkrétního studenta a pedagoga, kterou je však nesnadné přesně vymezit.

Abychom však na tyto otázky nerezignovali docela, závěrečný graf 4 se pokouší opět zachytit v konkrétních číslech zastoupení mužů a žen mezi autory diplomových prací zde orientačně označovaných jako genderové. Převaha žen je zde patrná a nezbyvá než uvažovat, čím je tento stav ovlivněn.

Diskuse

Nemůžeme se však spokojit s pouhým konstatováním získaných dat, aniž bychom se vyhnuli úvahám o dalších vymezených proměnných a upustili od jisté míry přepychu uvažování o souvislostech. Kvantitativní údaje jsou jen vrcholem ledovce, další aspekty se často skrývají pod hladinou.

Co tedy může rovněž ovlivňovat výše uvedené číselné údaje:

- 1) předurčenost profesí (Humanitně zaměřený odborník preferuje některé faktory zkoumané reality – je vůči nim senzitivnější, může tedy do jisté míry preferovat i hledisko „mužsko-ženské“.)
- 2) způsob výběru diplomové práce (Konkrétně na pražské katedře psychologie jde o dvojitou možnost zadání – buď veřejně vyvěšovanou a každý rok aktualizovanou nabídku témat diplomových prací garantovaných osobami jednotlivých pedagogů nebo se může student obrátit s tématem, které je předmětem jeho zájmu, formou vlastní nabídky přímo na konkrétního pedagoga. Druhý způsob je řadou kolegů upřednostňován. Případně se uplatňuje i kombinace obojího ve formě hledání styčného prostoru pro nabídku pedagoga a poptávku studenta.)

- 3) hledisko vztahové (Někdy student upřednostňuje určitou konkrétní osobu jako odborného garanta své práce, pak jde spíše o to psát diplomovou práci „u někoho“ než „o něčem“. Tento aspekt má ale i svou odvrácenou stranu, protože někteří vedoucí diplomových prací jsou pak více vytíženi studentskými volbami a nenabízejí tolik „svých“ témat.)
- 4) tlak času (Stává se rovněž, že je upřednostňováno takové téma, které dovolí snadné a rychlé zpracování, a tím i ukončení vysoké školy v předepsaném časovém termínu. Do této kategorie však genderová témata pohříchu většinou nepatří a v tomto smyslu jsou tedy handicapována.)

Otázky, které se nabízejí

Zdá se, jakoby diplomové práce skutečně byly jakýmsi svébytným zrcadlem reality – skutečnost nám ukazují s drobným zkreslením, které není vždy snadné odhalit. Z dosavadních úvah tedy vyplývá i řada otázek. Podívejme se podrobněji alespoň na některé z nich.

- genderovost obsahová a formální (Práce traktované jako genderová problematika se často tímto problémem ve skutečnosti nezabývají, spíše jej pojmají jako jakousi formální aktualizaci své práce.)
- ambivalence ke genderovému úhlu pohledu (V kontextu tuzemské kultury se stále k problematice zkoumání „rodu“ či genderu přistupuje s řadou předsudků. Pro někoho je pak obtížné přistoupit na tento úhel pohledu, aby nebyl ztotožňován s militantními feministkami, mužskými šovinisty atp. Aspekt hodnocení pak přebíjí popisnost sdělení.)
- společenské kontexty genderu (Do hry vstupuje také dobové pozadí a míra pozornosti či naléhavosti problému, jak je vnímána těmi, kteří problém zkoumají. Bez vlivu nezůstává ani hodnotová orientace a míra zaujatosti či ostychu zabývat se tímto tématem. Mohli bychom uvažovat i o určitých vlnách „módních“ témat, která jsou pak druhotně vnášena do zkoumané problematiky. Dost možná, že i gender je takovou dobově akcentovanou módou, v níž hraje roli i „společenské“ očekávání?)
- kdo a jak gender prezentuje (V hodnocení naléhavosti a atraktivity problému se odráží i to, jak a kým je traktován mediálně a odborně. Svou roli hraje i vnímání věkových, kulturních, statusových a generačních a možná též genderových souvislostí zmiňovaných témat.)
- funkčnost genderového pohledu? (Otázkou kardinální ovšem zůstává ono jemné umění rozeznat, kdy nás genderový pohled obohacuje a rozvíjí naše poznání reality a kdy nás zavádí spíše do slepé uličky, v níž získaná data jen mechanicky přizpůsobujeme vstupnímu předsudečnému paradigmatu.)

Závěr

Diplomové práce¹ vytvořené v průběhu posledních osmi let na jedné z psychologických kateder v České republice se nám nabízejí jako zatím nevytěžené zrcadlo informací o pohledu na svět žen a mužů očima nastupující generace odborníků. Navozují některé inspirace (nejen) pro vysokoškolské pedagogy, vedou mimo jiné i k úvahám, jak vlastně znale a moudře zacházet s genderovostí v současné době. Snad též předkládají určité otázky související s introspektivním přístupem k reflexi podobných témat.

Konec konců nebylo by právě tohle hezké téma pro diplomovou práci?

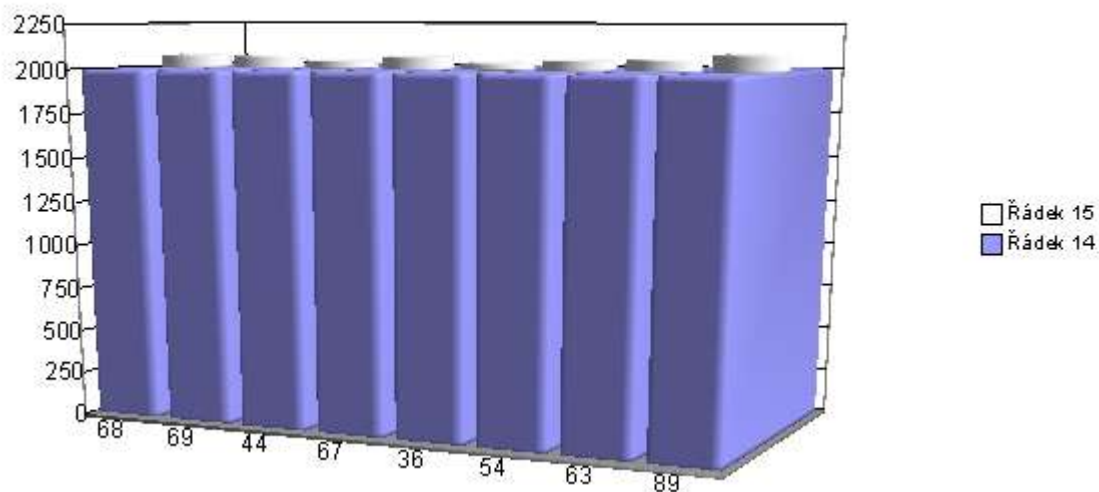
¹Seznam diplomových prací od r. 1997 je na vyžádání u autorky.

PŘÍLOHA

Genderové téma	muži	2	0	1	0	0	1	0	0	
	ženy	5	10	6	7	2	3	10	5	
	celkem	7	10	7	7	2	4	10	5	
	ref. level	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%	
	rel. g/celk	10%	14%	16%	10%	6%	7%	16%	6%	
Dipl. práce celkem	muži	17	7	9	12	6	13	11	13	
	ženy	51	62	35	55	30	41	52	76	
	celkem	68	69	44	67	36	54	63	89	490
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
		68	69	44	67	36	54	63	89	

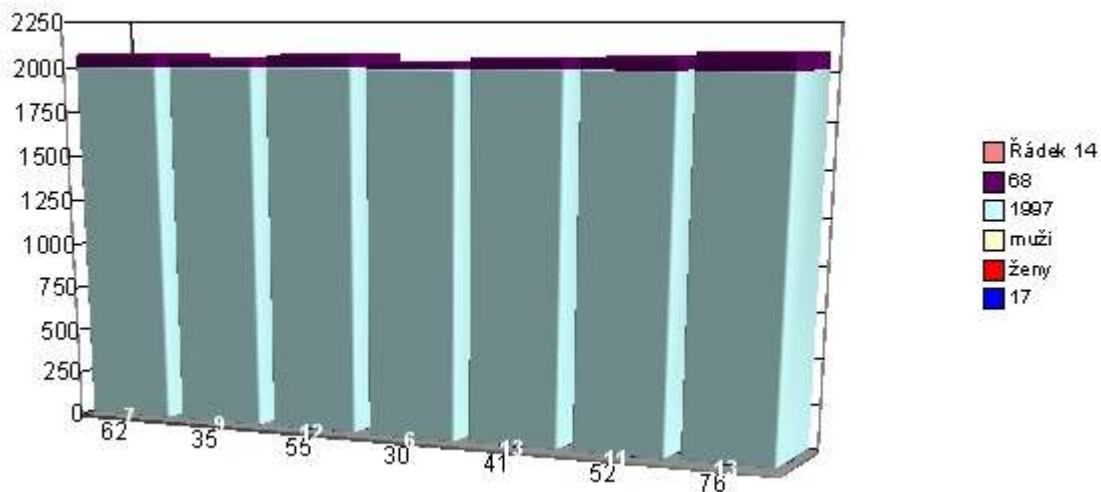
Graf 0

DIPLOMOVÉ PRÁCE - kat. psychologie FF UF Praha

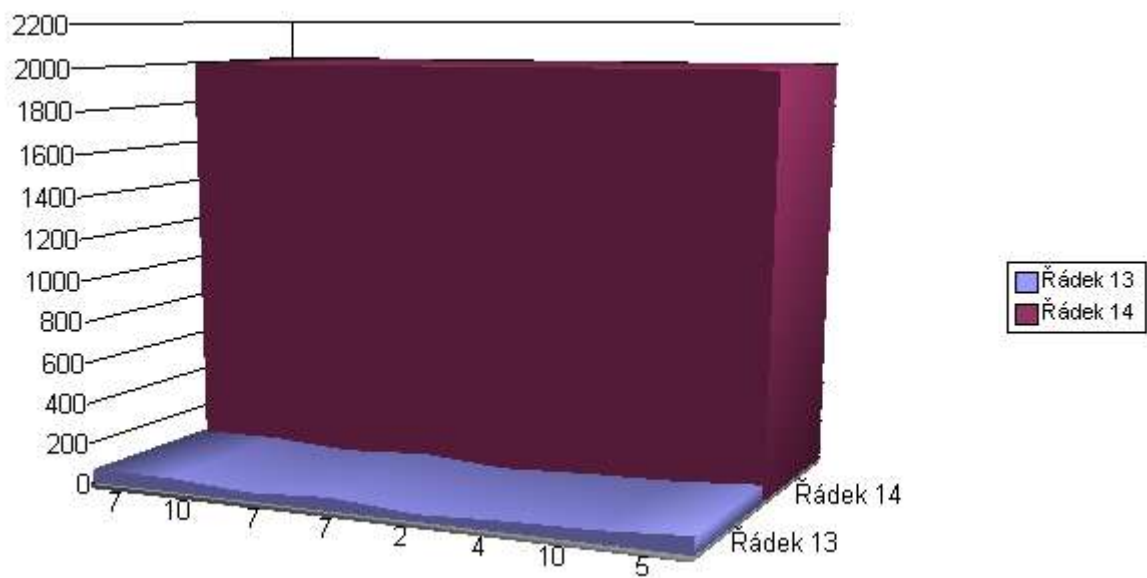

Graf 1

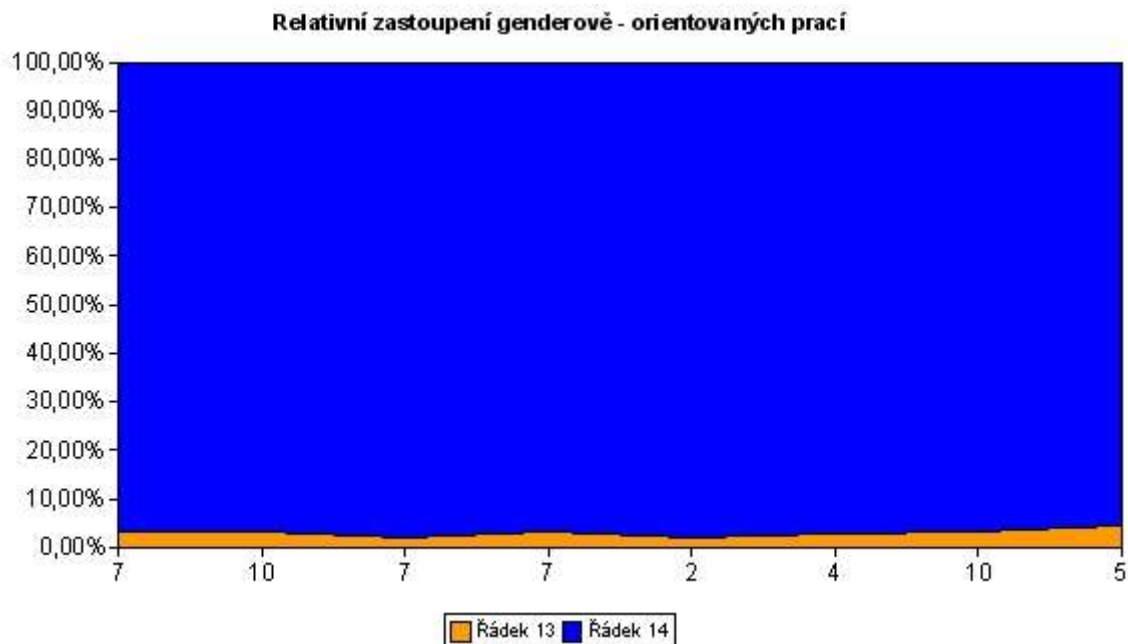
DIPLOMOVÉ PRÁCE - kat. psychologie FF UF Praha

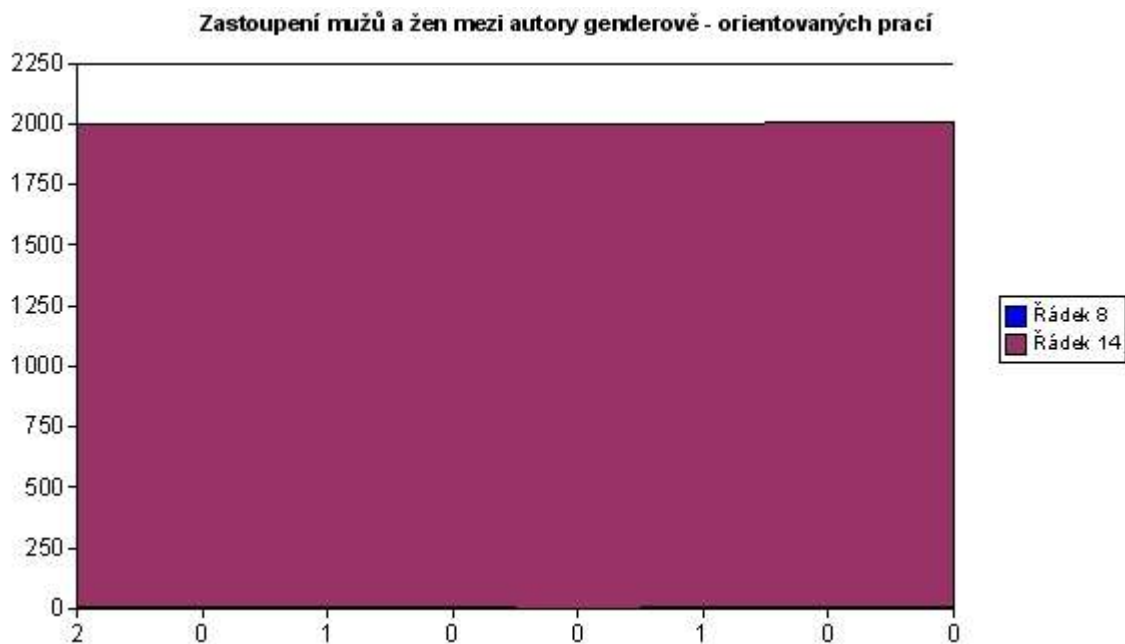
Graf 2.

Graf. 3

Graf 4.

ŠTĚTOVSKÁ, Iva. Muži a ženy v zrcadle diplomových prací.
 In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 6 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.